

งานวิจัยนี้ดำเนินการในชุมชนบ้านแสงจันทร์ หมู่ที่ 10 ต.บัวงาม อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี ระหว่าง 1 พฤศจิกายน 2547- 30 มิถุนายน 2548 โดยมุ่งเน้นศึกษาร่วมกับชุมชนในการเก็บรวบรวมและจัดทำระบบข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานที่สะดวกต่อการใช้งานในชุมชน สำหรับพัฒนาความเป็นอยู่ของครัวเรือนและของชุมชน และแนวทางประกอบอาชีพเสริมในเบื้องต้น เพื่อให้มีรายได้กระจายตลอดทั้งปีบนพื้นฐานทรัพยากรที่มีอยู่ และการพัฒนาโครงการวิจัยเต็มรูปแบบ ในการพัฒนาระบบสนับสนุนการวางแผนใช้ทรัพยากรของชุมชน และการวิเคราะห์ทางเลือกในการประกอบอาชีพและยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันชุมชนบ้านแสงจันทร์ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 114 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจำนวน 98 ครัวเรือน

ชุมชนบ้านแสงจันทร์มีพื้นที่การถือครองและทำประโยชน์โดยรวมประมาณ 1,725.5 ไร่ เป็นพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 1,680 ไร่ และเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ประมาณ 45.5 ไร่ อย่างไรก็ตาม มีพื้นที่ได้รับเอกสารการทำประโยชน์เพียง 1,243.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.05 ของพื้นที่ทั้งหมด ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้อย่างพอเพียง มีการคมนาคมอยู่ในเกณฑ์ดี มีสถานีอนามัยอยู่ไม่ไกลจากชุมชน แต่ชุมชนนี้ไม่มีวัด โรงเรียน และพื้นที่แปลงหญ้าสาธารณะ

ครัวเรือนในชุมชนร้อยละ 65.79 ประกอบอาชีพทำนาโดยเน้นการทำนาปีซึ่งต้องอาศัยน้ำฝน มีการใช้เครื่องจักรกลในการไถพรวนเป็นส่วนใหญ่ และมีการจ้างแรงงานคนในพื้นที่ในการปักดำและเก็บเกี่ยว สำหรับการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เกษตรกรนิยมใช้ปุ๋ยเคมี แต่ก็มีบางรายที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพร่วมกับปุ๋ยเคมี อาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญของประชากรบ้านแสงจันทร์ ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ข้อมูลด้านรายรับและรายจ่ายจากการจัดทำสมุดบัญชีครัวเรือนของตัวแทนประชากรจำนวน 24 ครัวเรือนในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และพฤษภาคม 2548 ในภาพรวมประชากรชุมชนบ้านแสงจันทร์ทุกกลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ย 2,236 บาท/คน/เดือน โดยกลุ่มครัวเรือนประชากรที่มีอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรับจ้างมีรายได้เฉลี่ย 1,159 บาท/คน/เดือน กลุ่มครัวเรือนประชากรที่มีอาชีพรับราชการมีรายได้เฉลี่ย 28,335 บาท/คน/เดือน และกลุ่มครัวเรือนประชากรที่ประกอบธุรกิจมีรายได้เฉลี่ย 16,762 บาท/คน/เดือน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีเพียงประชากรกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพรับจ้างที่จัดอยู่ในกลุ่มผู้ยากจน

ประชากรของชุมชนมีภาระหนี้สินจำนวน 84 ครัวเรือน (ร้อยละ 85.71) ปลอดหนี้ 14 ครัวเรือน (ร้อยละ 14.39) ในจำนวนครัวเรือนที่มีภาระหนี้สินจำแนกเป็นหนี้สินในระบบเฉลี่ย 67,018 บาท/ครัวเรือน และมี 16 ครัวเรือนที่มีหนี้สินนอกระบบเฉลี่ย 11,219 บาท/ครัวเรือน

เกี่ยวกับศักยภาพพบว่า ชุมชนมีจุดเด่นเกี่ยวกับ ผู้นำชุมชน การระดมเงินกองทุนในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อการสร้างอาชีพเสริม ความพร้อมจะปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตข้าว การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม ส่วนปัญหาของชุมชนได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ต้นทุนการทำเกษตรสูง ผลผลิตและราคาผลผลิตตกต่ำ ค่าใช้จ่ายในครอบครัวสูงและดำรงชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ ขาดความรู้ที่ทันสมัยสำหรับการประกอบอาชีพ การว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว ขาดการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน

แนวทางการประกอบอาชีพเสริมรายได้มีอยู่ด้วยกัน 4 กลุ่มหลักได้แก่ 1) กลุ่มแม่บ้าน (กลุ่มอาชีพทอผ้า และกลุ่มออมทรัพย์) 2) กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 3) กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานและแกะสลัก 4) กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน

การพัฒนาความรู้และความสามารถด้านวิทยาการสารสนเทศให้แก่ผู้นำและเยาวชนของหมู่บ้านจำนวน 32 คน ซึ่งได้เรียนรู้และใช้งานชุดโปรแกรม MS Office โดยเน้นการใช้งานโปรแกรม MS Excel เพื่อการเก็บบันทึกข้อมูลของครัวเรือน และระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้นด้วย MS Access ซึ่งจะช่วยให้สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บรวบรวม การวิเคราะห์และสังเคราะห์ และการประยุกต์ใช้เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในการสร้างทางเลือกเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนและชุมชน

The research was conducted at Sangchan village, Mu 10, Tambol Bua-Ngam, Det-Udom District, Ubon Ratchathani province, from November 1, 2004 to June 30, 2005. The objectives of this study were firstly, to work together with the village's researchers to collect the community's resources data to develop a user friendly version of the community database system for the community to use. The resources database system would give a basic guideline for alternative occupations expected to generate an all-year-round income for the households. This would help elevate the families' and the community's incomes. And secondly, to develop a full research project for resource utilization planning and occupation choices analysis. These would be to elevate the community's well being.

The study found that there were currently 114 families in the village but only 98 families were permanent residences. The area of the Sangchan community boundary was approximately 1,725.5 rai (2,760,800 m²). The agricultural area was approximately 1,680 rai (2,688,000 m²) and the household accommodation area was approximately 45.5 rai (72,800 m²). However, only 1,243.25 rai (1,974,800 m²) or 72.05% of these areas were legally own with a proof of legal title governmental documentation. Each and every household had electricity and village-standard tap water. Transportation to and from the village was good. There was a community hospital, but no temples, no schools and no public field in the village.

Approximately 65.79% of the population were farmers. They could grow only 1 crop of rice per year in the rainy season. Most of the farmers ploughed their land with small and/or large farm tractors. Laborers were employed at the time of rice paddy sprout transplanting and rice harvesting periods. Chemical fertilizers were commonly used to increase rice yields. However, some farmers utilized both organic and chemical fertilizers. The main alternative occupations of the Sangchan community were general labouring wage work, small businesses, and animal farming.

The household account books of 24 families were used to collect the household revenues and expenses in the months of February, March and May 2005. It was found that the village's average income was 2,236 baht/person/month. The average income of the farmers and the wage workers was 1,159 baht/person/month. The average income of

government employee was 28,335 baht/person/month. The business-own families had an average income of 16,762 baht/person/month. According to the current poverty line, the farmers and the wage workers were therefore classified as poor.

It was reported that 84 households (85.71%) were in debt. Approximately 14.29% of these households were in debt with legal financial institutes and the average debt was 67,018 baht/household. The other households were in debt to private debtors and this debt was on average 11,219 baht/household.

The study also showed that the strengths of the community were their community leaders, community fund raising, working group dynamics, promptness for rice production process change and appropriate utilization of natural resources. The problems of the community were climate variations, low soil fertility, high cost of agricultural inputs, low productivity, low price of the agricultural products, high family expenditures, luxury living, lack of updated, occupation-related knowledge, jobless/no income after rice harvesting season and no record keeping of household financial records

There were 4 main occupational groups in the village, which were 1) Housewife group (weaving group and saving group), 2) Organic fertilizer production group, 3) Wicker work and carving work group and 4) Native chicken farming group.

During the period of the study, the community resources database system was used to evaluate the potential of the community. Some of the villagers could save some expenses and/or increase the household income themselves by improving their household resources management and work together with other villagers. A total of 32 people in the village (2 community leaders and 30 youths) had learned to use the Microsoft office software package. The learning was emphasized MS-Excel to work on household data and MS-Access developed for use in this community. The specially developed software would help gather, analyze and synthesize the data. This could be used to evaluate the community potential and suggest some alternatives for the community to improve their standards of living.